

Rapport - Stöd för klimatanpassning

Medfinansieras av
Europeiska unionen

REGION
SÖRMLAND

Länsstyrelsen
Södermanlands län

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	2
1. Inledning	3
1.1 Bakgrund och kontext.....	3
1.2 Metod och genomförande.....	3
1.3 Planeringskatalogen	4
2. Kommunernas behov.....	6
2.1 Sammanställning av intervjuer	6
3. Omvärldsanalys.....	9
3.1 Planeringskatalogens innehåll avseende klimatanpassning	9
3.2 Exempel på övergripande vägledning hos andra länsstyrelser	11
3.3 Viktigaste underlagen för kommunernas klimatanpassningsarbete.....	12
4. Analys.....	15
4.1 Kommunernas ansvar och utmaningar kring klimatanpassning.....	15
4.2 Gapet mellan kommunernas behov och tillgängligt stöd.....	16
4.3 Planeringskatalogen	19
4.4 Roller, underlag och samverkan kring stöd till kommunerna.....	21
5. Slutsatser.....	23
5.1 Samlade slutsatser från intervjuer med kommunerna.....	23
5.2 Principiell rollfördelning: tydlighet som skapar trygghet	24
6. Förslag och handlingsplan.....	25
6.1 Utvecklingsperspektiv för länsstyrelsens planeringskatalog	25
6.2 Förslagspaket för stöd till kommunernas klimatanpassningsarbete.....	28
6.3 Handlingsplan	33
Bilaga 1. Resultat sökning Klimat planeringskatalogen	35
Bilaga 2. Underlag som saknas i Planeringskatalogen	36
Bilaga 3. Övergripande vägledning hos olika länsstyrelser.....	37

Sammanfattning

Under 2025 och 2026 har Region Sörmland tillsammans med Länsstyrelsen i Södermanlands län drivit ett projekt för att underlätta klimatanpassning för kommunerna i länet. Projektet syftar till att hjälpa kommunerna att arbeta mer systematiskt och strategiskt med klimatanpassning, bland annat genom att erbjuda tydligare vägledning. Projektet är finansierat av Tillväxtverket genom den europeiska regionala utvecklingsfonden, samt statliga regionala utvecklingsmedel genom Region Sörmland.

Sweco har tagit fram denna rapport som underlag för hur ett praktiskt och användbart stöd kan utformas för att möta kommunernas behov av tydligare vägledning. En nyckelfråga i rapporten är hur befintliga underlag och stödverktyg kan tillgängliggöras för kommunerna samt hur Planeringskatalogen uppfyller kommunernas behov av vägledning. Planeringskatalogen är länsstyrelsernas webbaserade söktjänst för planeringsunderlag, som ska stödja samhällsplanering och samordna statliga underlag.

Utredningen har skett i flera steg:

- intervjuer med fem kommuner i Sörmland,
- en omvärldsanalys av relevanta underlag och stödverktyg,
- en analys av glapp mellan kommunernas behov och befintligt stöd,
- samt framtagande av förslag och rekommendationer till nästa steg.

En central slutsats är att kommunerna inte främst har behov av mer information, utan snarare bättre samordning, vägledning och långsiktiga arbetssätt kring hur underlagen faktiskt ska användas. Fokus föreslås därför ligga på dialog, förenkling och stabila processer över tid snarare än avancerade tekniska system.

Rapporten presenterar dels inspel till förbättringar av Planeringskatalogen, dels två sammanhållna paket om hur Region Sörmland och Länsstyrelsen i Södermanlands län tillsammans kan stödja kommunerna i deras arbete med klimatanpassning: Paket A är mer resurssnålt och bygger på befintliga strukturer, och Paket B har en mer ambitiös målbild.

1. Inledning

1.1 Bakgrund och kontext

Region Sörmland har tillsammans med Länsstyrelsen i Södermanlands län drivit ett projekt under 2025–2026 för att underlätta klimatanpassning för kommunerna i länet. Kommunerna har efterfrågat tydligare vägledning och stöd. Projektet har avsett att bemöta detta behov genom att utforska hur vägledning och stöd ska tillgängliggöras på bästa sätt. Projektet övergripande syfte är att hjälpa kommunerna att arbeta mer systematiskt och strategiskt med klimatanpassning. Målet med projektet är att förbättra kommunernas förståelse och förmåga att integrera klimatanpassning i den fysiska planeringen. Detta i sin tur ska minska klimatrelaterade risker och främja anpassning av byggd miljö, infrastruktur samt blå- och grönstruktur i länet. Projektet är finansierat av Tillväxtverket genom den europeiska regionalfonden, och statliga regionala utvecklingsmedel genom Region Sörmland.

Projektet består av två huvudaktiviteter: den första aktiviteten fokuserar på att tillgängliggöra verktyg, stödmaterial och planeringsunderlag, medan den andra aktiviteten innefattar genomförandet av workshops, föreläsningar och utbildningar för att stärka kommunernas kapacitet inom området. Region Sörmland har anlitat Sweco som stöd för båda dessa två huvudaktiviteter.

Sweco har tagit fram denna rapport, som syftar till att ge Region Sörmland och Länsstyrelsen i Södermanlands län en kunskapsgrund och rekommendationer kring hur ett praktiskt och användbart stöd för klimatanpassning i kommunal fysisk planering kan utformas. Detta innefattar att ge en överblick över kommunernas perspektiv och behov, relevanta planeringsunderlag och stödverktyg samt möjliga vägar framåt.

1.2 Metod och genomförande

Sweco har baserat denna rapport på en utredning som innehållit flera olika moment och metoder. I arbetet med utredningen har det inte ingått att ta fram nya planeringsunderlag eller nya klimatutredningar. Fokus har varit på att samla, strukturera och analysera befintligt material.

Utredningen kan sammanfattas i dessa steg:

1. **Intervjuer med kommuner.** Beskrivning av kommunernas behov i klimatanpassningsarbetet, baserat på semistrukturerade intervjuer med fem sörmländska kommuner med både planerings- och klimatanpassningskompetens.
2. **Omvärldsanalys.** En kartläggning av relevanta planeringsunderlag, kart- och stödverktyg för fysisk planering och klimatanpassning, med fokus på material från svenska myndigheter. Den lyfter även goda exempel från andra län och myndigheter (till exempel vägledningar, rekommendationer, handböcker och webbaserad klimatinformation).
3. **Analys.** Sammanfattning av kommunernas ansvar och viktigaste utmaningar i klimatanpassningsarbetet, och analys av glapp mellan kommunernas behov och det stöd som idag finns tillgängligt. En analys av Planeringskatalogens roll och eventuella brister samt hur roller, underlag och samverkan mellan Region Sörmland, Länsstyrelsen och kommunerna kan utvecklas för att stödet ska bli mer användbart.
4. **Förslag.** Utifrån utredningens tidigare steg presenteras förslag kring hur Region Sörmland och Länsstyrelsen i Södermanlands län kan arbeta vidare för att stötta kommunernas klimatanpassningsarbete. Förslagen är uppdelade i olika typer av insatser och med olika ambitionsnivåer.
5. **Slutsatser och rekommendationer.** Avslutande rekommendationer för nästa steg.

1.3 Planeringskatalogen

Planeringskatalogen har en central roll i länsstyrelsernas och andra statliga myndigheters arbete med att tillgängliggöra planeringsunderlag, exempelvis för kommunernas klimatanpassning inom fysisk planering. Därmed har Planeringskatalogen också en nyckelroll i denna utredning. Nedan finns en inledande orientering om Planeringskatalogens syfte och innehåll.

Planeringskatalogen är länsstyrelsernas webbaserade söktjänst för planeringsunderlag. Tjänsten ska stödja fysisk samhällsplanering genom att ge planerare tillgång till relevanta underlag och vägledningar, samordna och effektivisera arbetet mellan länsstyrelser och andra myndigheter samt underlätta dialogen mellan stat och kommun. Enligt länsstyrelserna fungerar den också som ett praktiskt verktyg för att stödja lagstadgade processer enligt PBL och miljöbalken, med fokus på hållbar utveckling och

markanvändning. Därutöver innehåller Planeringskatalogen länkar till underlag som kan användas i strategisk fysisk planering utöver lagkraven. Underlagen kan bestå av geodata, publikationer och webbsidor.

Själva informationen lagras och förvaltas av respektive ansvarig myndighet. På länsstyrelsernas webbplats framgår att det finns en nationell redaktion samt regionala redaktioner vid varje länsstyrelse, som ansvarar för uppdatering av innehållet och för löpande kvalitetsgranskning av kategoriseringen utifrån planeringsstatus. Den nationella redaktionen har regelbundna möten med berörda myndigheter för att säkerställa att Planeringskatalogen innehåller aktuella och relevanta underlag.

2. Kommunernas behov

En intervjustudie genomfördes för att få en fördjupad förståelse för de utmaningar och behov som kommunala tjänstepersoner möter i arbetet med klimatanpassning. Intervjuer genomfördes med representanter från fem kommuner i Sörmland.

Urvalet av kommuner gjordes strategiskt för att säkerställa variation avseende både invånarantal och hur långt kommunerna bedöms ha kommit i sitt klimatanpassningsarbete. I varje kommun intervjuades personer med ansvar inom fysisk planering, men även exempelvis klimatanpassningsstrateg eller beredskapssamordnare deltog vid flera av intervjuerna. Urvalet av kommuner och intervjuerpersoner skedde i samråd med Region Sörmland.

Intervjuerna genomfördes i semistrukturerad form: en gemensam intervjuguide har använts, men frågorna har anpassats efter respondentens roll och kommunal kontext. Det möjliggör jämförbarhet i teman samtidigt som viktiga lokala variationer fångas upp. Intervjuguiden togs fram i dialog mellan Sweco och Region Sörmland.

Exempel på frågor som ställdes:

- Vilka underlag har ni använt tidigare som underlag till exempelvis översiktsplanering eller dylikt i kommunen?
- Vilka typer av planeringsunderlag och stödverktyg av de du känner till finns kopplat till klimatanpassning har du mest nytta av i ditt arbete?
- Finns det några specifika verktyg eller resurser som du tycker saknas eller behöver förbättras?
- Hur användarvänlig upplever du att Länsstyrelsernas planeringskatalog är idag?

Samtliga intervjuer genomfördes under november 2025.

2.1 Sammanställning av intervjuer

Nedan följer en kort sammanfattning av några huvudsakliga resultat och insikter från intervjuerna. Intervjuerna analyserades genom tematisk analys med fokus på vilka resultat som bäst kan vägleda projektets fortsatta arbete. Tematiseringen gav en enhetlig struktur för analys och rapportering och möjliggjorde att identifiera både gemensamma och kommunspecifika behov och utmaningar. De teman som använts är:

- Upplevda utmaningar kopplat till arbetet med klimatanpassning
- Avsändare och källor som används och anses presentera trovärdigt material

- Planeringskatalogen
- Tillgängliggörande av klimatanpassningsmaterial
- Samordning och samverkan

Sammanfattningen fokuserar på delar som förekommit i flera kommuner. I vissa fall finns det inbördes mönster i svaren där svaren skiljer sig åt, då anges detta i sammanställningen nedan.

Upplevda utmaningar kopplat till arbetet med klimatanpassning:

- Resursbrist inom kommunen. Det upplevs svårt att prioritera långsiktigt strategiskt arbete.
- Kommunintern organisering och samordning gör det svårt med förvaltningsövergripande strategiskt arbete.
- Avsaknad av politisk prioritering för klimatanpassning.
- Vattenhantering pekas ut som en särskilt stor klimatanpassningsutmaning för många kommuner, både kopplat till dagvatten och skyfall.

Avsändare och källor som används och anses presentera trovärdigt material:

- Generellt anses svenska myndigheter vara trovärdiga och användbara källor dit kommunerna först vänder sig till. Dit nämns av flera både Länsstyrelsen, SMHI, MSB (numera MCF), Boverket, SGI och SGU.
- Många kommuner tar fram egna utredningar som är mer detaljerade än det material som myndigheterna tar fram. Dessa baseras på grunddata från myndigheter men kombineras med lokala utredningar för att ge önskvärd detaljeringsnivå. Det finns en hög tilltro till egna utredningar som genomförs med stöd av konsulter.

Planeringskatalogen:

- Många av de intervjuade hade dålig koll på planeringskatalogen, vissa hade aldrig använt den. De flesta översiktsplanerarna hade viss koll.
- Ingen använde katalogen i det dagliga arbetet, men flera uppgav att de använt den eller tror att de kommer använda den i specifika situationer så som till exempel i uppstarten av en översiktsplaneprocess.
- Flera uppgav att det är svårt att veta om materialet i planeringskatalogen är komplett och aktuellt.
- Flera önskar regelbunden genomgång av materialets aktualitet från myndigheterna för att öka kommunernas möjlighet att lita på att materialet är användbart.
- Flera önskar tydligare användarinstruktioner för att förstå när och hur planeringskatalogen är användbar.

Tillgängliggörande av material för klimatanpassning:

- Digitalt material föredras före tryckt material.
- Framför allt önskas GIS-baserat material som kommunerna kan visa i deras interna kartplattform tillsammans med annan relevant data.
- Planeringsunderlag behöver vara kortfattat och lättillgängligt. Flera lyfter att rapporter kan delas upp i olika delar, där bakgrundsinformation och metodbeskrivningar kan lyftas ut i separata rapporter. Det viktiga är ofta att förstå på vilken skala materialet är framtaget, på vilken nivå det är tänkt att användas och dess aktualitet.
- Samordnad information från olika myndigheter i samma nyhetsbrev lyftes fram som effektiv metod för att hålla sig ajour när nytt material publiceras.
- Digitala livepresentationer med möjlighet att ställa frågor, som också presenteras i efterhand lyftes.

Samordning och samverkan:

- Myndigheterna som tillsammans bidrar med bra planeringsunderlag behöver samordna arbetet bättre. En uppdaterad väg in till alla myndigheter önskas. Nu går de intervjuade in direkt via de olika myndigheternas hemsidor.
- Uppskattar gemensamma forum med möjlighet att diskutera klimatanpassningsfrågor med kollegor från andra kommuner. De från större kommuner önskar separata forum specifikt för klimatanpassning, medan de mindre vill ha riktade tillfällen i de befintliga forumen för att det är svårt att hinna med att bevaka för mycket. Kommunsamordningen behöver faciliteras av Länsstyrelsen i Södermanlands län eller Region Sörmland.
- Önskemål om central resurs på länsstyrelsen som kommunerna kan vända sig till för att få råd och vägledning inom klimatanpassning.
- Länsstyrelsen i Södermanlands län och Region Sörmland behöver föra dialog med berörda kommuner innan regionalt underlag tas fram för att säkerställa att materialet blir användbart på kommunal nivå.
- Goda exempel från kommuner i regionen får gärna spridas för att kommuner som inte kommit lika långt i arbetet kan ta efter.
- Flera intervjupersoner nämnde ett behov av mer material kopplat till skogsbränder då det ofta är frågor som går över kommungränserna och därför behöver samordnas på regional nivå.

3. Omvärldsanalys

Syftet med denna omvärldsanalys är att kartlägga och sammanställa relevanta planeringsunderlag, vägledningar och verktyg som stödjer klimatanpassning, med fokus på fysisk planering. Arbetet är viktigt för att säkerställa att de verktyg och underlag som används är aktuella och kan vara stöd i olika planprocesser.

Omvärldsanalysen i detta kapitel ger:

- En analys av planeringskatalogens aktualitet avseende underlag som stödjer kommunernas arbete klimatanpassning.
- Goda exempel på hur en regional aktör kan skapa digital överblick över och vägledningar till klimatanpassningsarbete på kommunal nivå.
- En sammanställning av de viktigaste underlagen som en sådan digital överblick bör inkludera.

3.1 Planeringskatalogens innehåll avseende klimatanpassning

Under oktober 2025 gjorde Sweco en genomlysning av planeringskatalogen. Syftet med planeringskatalogen är att ge kommuner och andra aktörer inom fysisk planering en samlad ingång till aktuella planeringsunderlag från statliga och regionala myndigheter, så att relevant information blir lättare att hitta och använda i planeringsprocessen. Katalogens aktualitet är därför beroende av att ansvariga myndigheter löpande tillhandahåller och uppdaterar sitt underlag. Planeringskatalogen genomlystes utifrån sökningen som beskrivs nedan.

Sakområde 7: Klimat

1. Mål och strategier
2. Övriga allmänna intressen
3. Vägledning och handböcker
4. Analyser
5. Faktaunderlag
6. Ej Planeringsunderlag

Geografisk nivå

- Nationellt
- Sörmland

- Lokal

Sweco sammanställde därefter de underlag som fanns rapporterade till planeringskatalogen, se Bilaga 1. Resultat sökning Klimat planeringskatalogen. Efter genomförd genomlysning sammanställde Sweco övriga relevanta planeringsunderlag, vägledningar och verktyg som stöd i fysisk planering och klimatanpassning som Sweco inte kunde hitta utifrån ovan utsökning. Med detta menas dels underlag som visserligen kan finnas i planeringskatalogen, men som är bristfälligt ”taggade”, dels underlag som helt saknas. Sammanställningen återfinns i Bilaga 2. Underlag som saknas i Planeringskatalogen. Sorteringen av underlagen har följt följande kategorisering:

- Översvämning
- Markstabilitet
- Högre temperaturer
- Övrigt

Notera att enligt plan- och bygglagen (PBL) ska kommunen i sin översiktsplan redovisa sin syn på klimatrelaterade risker för den byggda miljön samt hur dessa risker kan minska eller upphöra. De klimatrelaterade risker som lagen uttryckligen nämner är översvämning, ras, skred och erosion.

Temperaturrelaterade risker anges däremot inte specifikt i lagtexten. Dock har även underlag som berör höga temperaturer tagits med i sammanställningen här, eftersom dessa risker kan beaktas som en del av det övergripande arbetet med klimatanpassning.

Sammanfattningsvis har Swecos genomlysning visat att planeringskatalogen innehåller nästan 400 planeringsunderlag under sakområde ”klimat”. Många av dessa planeringsunderlag kan vara relevanta för kommunerna i Sörmland i deras klimatanpassningsarbete om man som kommun vet vad man ska leta efter. I den översiktliga analys som Sweco genomförde bedömdes ett hundratal av planeringsunderlagen under sakområdet ”klimat” som potentiellt relevanta för kommunerna i Sörmland, vilket redovisats i *Bilaga 1. Resultat sökning Klimat planeringskatalogen*. Genomlysningen har dock också visat att det finns ytterligare en avsevärd mängd relevanta planeringsunderlag som antingen saknas helt i planeringskatalogen, eller som inte är sorterade på ett sådant sätt i planeringskatalogen, att de med lätthet hittas.

3.2 Exempel på övergripande vägledningar hos andra länsstyrelser

Region Sörmland har som sagt idag ingen riktad information kopplat till klimatanpassning på sin hemsida medan Länsstyrelsen i Södermanlands län har en temaside för klimatanpassning. Informationen på länsstyrelsens hemsida är mycket begränsad och ger i praktisk bemärkelse ingen egentlig vägledning till kommunerna i länet. Varken kring hur kommunerna kan jobba med klimatanpassning i allmänhet eller klimatanpassning inom fysisk planering i synnerhet. De underlag som man länkar till ges det ingen bakgrund till eller på vilket sätt de är ämnade att kunna användas i en kommuns klimatanpassningsarbete. Länsstyrelsen länkar inte heller till exempelvis Planeringskatalogen, som de själva samtidigt ser som en naturlig utgångspunkt för kunskap och vägledning inom fysisk planering på kommunal nivå. Se vidare *Bilaga 3. Övergripande vägledningar hos olika länsstyrelser*.

Länsstyrelsen i Östergötland har, på ett till synes resurseffektivt sätt, försökt möta kommunernas behov av stöd inom klimatanpassning via sin webbplats (se *Bilaga 3. Övergripande vägledningar hos olika länsstyrelser*). Genom ett mer omfattande innehåll och en tydlig rubrikstruktur erbjuder webbplatsen en naturlig ingång och en digital startpunkt för kommunernas klimatanpassningsarbete. Här kan kommunerna enkelt hitta, utöver den information som finns på Länsstyrelsen i Södermanlands län, även information om:

- Klimatförändringarna i länet
- Länsstyrelsen handlingsplan för klimatanpassning 2021 till 2025
- Regional handlingsplan för klimatanpassning
- Klimatanpassning i fysisk planering
- Verktyg för kommunal klimatanpassningsarbete
- Portalsida i StoryMaps, som på ett pedagogiskt sätt leder läsaren in i klimatanpassningsfrågorna

Under varje rubrik finner kommunen tydlig information av ämnet samt länkar till relevanta kunskapsunderlag, vägledningar, metodstöd, checklistor, karttjänster, verktyg, med mera riktat mot olika delar i den kommunala organisationen. Bland de underlag som länsstyrelsen länkar till som stöd i den fysiska planeringen återfinns exempelvis Planeringskatalogen.

Länsstyrelsen i Östergötlands sätt att genom sin hemsida stötta länets kommuner inom klimatanpassning skulle kunna ses som en rimlig budgetvariant för hur Region Sörmland och Länsstyrelsen i Södermanland skulle kunna utveckla länsstyrelsens befintliga hemsida för att bättre möta de behov som regionens kommuner givit uttryck för.

I *Bilaga 3. Övergripande vägledningar hos olika länsstyrelser* finns också en kort redogörelse för hur två större länsstyrelser (Länsstyrelsen i Stockholm och Länsstyrelsen i Västra Götaland) har utformat sina temasidor för klimatanpassning. Dessa län har större ekonomiska och personella resurser, men deras upplägg kan ändå ge värdefull inspiration kring vilken typ av information man kan erbjuda kommunerna om resurserna finns och ambitionsnivån är högre. I jämförelse med Länsstyrelsen i Östergötland utmärker sig särskilt följande:

- Inspirationsfilmen "Klimatanpassning i Staden" och "klimatanpassning på landsbygden"
- Regional riskhanteringsplan
- Effekter av ett förändrat klimat (som en kompletterande utveckling av informationen avseende klimatförändringarna i länet)
- Aktuellt just nu
- Nyhetsbrev
- Finansiering av klimatanpassningsåtgärder
- Regionala fördjupningsunderlag kopplat till nationella och europeiska initiativ så som exempelvis "Delegationen för Göta älv" och "Översvämningsdirektivet"
- Mer ambitiös länksamling till verktyg för kommunalt klimatanpassningsarbete
- Länk till både nationellt kunskapscentrum för klimatanpassning och myndighetsnätverket för klimatanpassning (klimatanpassning.se)

Det som ökar resursbehovet på dessa länsstyrelser hemsidor är det kontinuerliga behovet av översyn och uppdatering. Men detta genererar också ett förtroende hos deras kommuner kring tillförlitligheten och aktualiteten av informationen. Det förenklar även för kommunerna att hitta rätt information.

3.3 Viktigaste underlagen för kommunernas klimatanpassningsarbete

Här presenteras vägledningar och rekommendationer som syftar till att stödja kommuner i hur det är möjligt att ta hänsyn till ett förändrat klimat i den fysiska planeringen.

3.3.1 Klimatanpassning i fysisk planering – vägledning från länsstyrelserna

Denna skrift ger vägledning, rekommendationer, tips och råd om hur kommunen kan, bör och ska ta hänsyn till nya klimatförutsättningar i samhällsplaneringen enligt plan- och bygglagen (PBL).

[Klimatanpassning i fysisk planering - vägledning från Länsstyrelserna](#)

3.3.2 Checklista för klimatanpassning i fysisk planering

För att underlätta för planhandläggare att beakta klimatanpassning i fysisk planering har länsstyrelserna tagit fram en checklista. Checklistan är en hjälp för planhandläggaren att se vilka frågeställningar som är lämpliga att titta på i översiktsplanen eller detaljplanen.

[Checklista för klimatanpassning i fysisk planering](#)

3.3.3 Klimatrelaterade risker i översiktsplanering – metodstöd

Ett metodstöd innehåller praktiska råd för kommuner som ska integrera sin syn på klimatrelaterade risker i översiktsplanen. Vilka underlag kan vara användbara i arbetet för att öka kunskapen och medvetenheten om klimatrelaterade risker? Och hur kan det praktiska arbetet med att förankra klimatanpassningsaspekterna i de interna processerna utformas? Metodstödet kompletterar *Klimatanpassning i fysisk planering – vägledning från länsstyrelserna*, som beskrivs i avsnitt 3.3.1 ovan.

[Klimatrelaterade risker i översiktsplanering – metodstöd](#)

3.3.4 Fysisk planering längs Östersjökusten med hänsyn till risken för översvämning

I detta faktablad redovisar Länsstyrelsen i Östergötlands län sin bedömning av hur bebyggelse kan placeras vid länets kust med hänsyn till risken för översvämning. Det är därmed inte direkt överförbart till kustkommunerna i Sörmland. Vi tar ändå med det i denna sammanställning som inspiration.

[Fysisk planering längs Östersjökusten med hänsyn till risken för översvämning](#)

3.3.5 Rekommendationer för hantering av översvämning till följd av skyfall

Detta faktablad beskriver hur länsstyrelserna i Stockholm och Västra Götaland rekommenderar att risken för översvämning till följd av skyfall konkret behöver hanteras i enskilda detaljplaner. Principerna bör vara relevanta även för kommunerna i Sörmland.

Rekommendationer för hantering av översvämning till följd av skyfall

4. Analys

I detta kapitel sammanfattas och fördjupas de viktigaste insikterna från intervjuerna med kommunerna och omvärldsanalysen. Fokus ligger på kommunernas ansvar och praktiska utmaningar i klimatanpassningsarbetet, samt att tydliggöra gapet mellan kommunernas behov och det stöd som i dag finns att tillgå. Kapitlet analyserar även hur Planeringskatalogen fungerar som stöd i den fysiska planeringen och vilka förbättringsområden som finns för denna. Samt belyser roller, underlag och samverkan mellan Region Sörmland, Länsstyrelsen i Södermanlands län och kommunerna som grund för rapportens efterföljande förslag.

4.1 Kommunernas ansvar och utmaningar kring klimatanpassning

Kommunerna har ett centralt ansvar för klimatanpassning genom sitt planmonopol och ansvar för samhällsviktiga verksamheter. Det innebär att de ska ta hänsyn till klimatförändringar i översikts- och detaljplanering, bygglov, infrastruktur, vatten- och avloppssystem samt riskhantering för exempelvis översvämningar, värmeböljor och skred. Kommunerna ska också enligt plan- och bygglagen skydda befintlig bebyggelse och säkerställa att ny bebyggelse lokaliseras och utformas så att framtida klimatrisker kan hanteras. Arbetet behöver både samordnas internt mellan olika förvaltningar eller avdelningar och externt med andra aktörer, såsom länsstyrelser, myndigheter och fastighetsägare.

Samtidigt står kommunerna inför flera utmaningar. Klimatförändringarna innebär osäkerheter kring framtida risker, tidshorisonter och kostnader, vilket försvårar planering och prioritering. Samtliga kommuner har begränsade resurser, både ekonomiskt och kompetensmässigt, och klimatanpassning behöver ofta vägas mot andra angelägna behov. Dessutom kan ansvarsfördelningen vara otydlig, särskilt när det gäller befintlig bebyggelse och gränsdragningen mellan offentligt och privat ansvar, vilket kan bromsa genomförandet av nödvändiga åtgärder (IVL, 2025).

Under det senaste decenniet har klimatanpassning successivt gått från att vara ett policyområde till att bli tydligare integrerat i svensk lagstiftning, framför allt genom plan- och bygglagen (PBL), miljöbalken (MB) och kompletterande förordningar och myndighetsuppdrag. PBL har förtydligats så att risker för skador på den byggda miljön kopplat till översvämning, ras, skred och erosion som en följd av

klimatförhållanden ska bedömas i **översiktsplanen** (PBL 2010:900 3 kap 5 §). PBL reglerar även att mark som är lämpad för ändamålet med hänsyn till hälsa och säkerhet (PBL 2010:900 2 kap. 4§), vilket leder till att kommunen i **detaljplaner** kan behöva reglera exempelvis lägsta marknivåer eller andra skyddsåtgärder. För att kunna bedöma lämpligheten i detaljplan behövs i många fall platsspecifika för detaljplanen framtagna utredningar som underlag.

Kommunen har ett brett och förvaltningsövergripande ansvar för klimatanpassning, vilket omfattar riskkartläggning, åtgärdsplanering samt successiv anpassning genom investeringar, förvaltning och underhåll inom hela den kommunala verksamheten. Kommunen förväntas också ta en samordnande och pådrivande roll lokalt, genom att samla kunskap, samverka med näringsliv, fastighetsägare och civilsamhälle samt ge vägledning till enskilda, trots att det formella ansvaret för fysiska åtgärder ofta ligger på fastighetsägaren. Detta strategiska ansvar för den byggda miljön omfattar:

- att arbeta med osäkerhet och långsiktighet,
- att ta höjd för framtida klimatutveckling även när rättsliga krav är otydliga,
- att prioritera mellan risker och hantera ansvarsglapp
- samt förhålla sig till politiska beslut och finansieringsmodeller.

4.2 Gapet mellan kommunernas behov och tillgängligt stöd

Klimatanpassningsarbetet leds generellt på kommunal nivå men som stöd finns både rådande lagstiftning och aktörer så som länsstyrelsen och regionala organ som kan agera både rådgivande och som tillsynsmyndighet i olika ärenden. Länsstyrelsen och regionen har viktiga, men olika, roller i klimatanpassningsarbetet gentemot kommunerna.

Länsstyrelsen har ett statligt samordnings- och tillsynsansvar och ska stödja kommunerna genom vägledning, kunskapsunderlag och samordning över kommungränser. De bevakar att nationella mål och lagstiftning får genomslag i kommunal planering, bland annat genom att granska översiktsplaner och detaljplaner utifrån risker som översvämning, erosion och ras. Länsstyrelsen tar också fram regionala klimat- och riskunderlag samt fungerar som en länk mellan kommunerna och nationella myndigheter.

Regionen bidrar främst genom sin roll i regional utveckling, infrastrukturplanering och hälso- och sjukvård, där klimatanpassning behöver integreras för att säkerställa robusta

transportsystem, tillgänglig vård och ett motståndskraftigt samhälle. Regionen kan även fungera som en samverkansplattform för kommuner och andra aktörer.

4.2.1 Nationell lägesbeskrivning

Regeringens reviderade nationella strategi och handlingsplan för klimatanpassning (2024) bekräftar länsstyrelsernas stödjande roll enligt förordningen (2018:1428), men lämnar tolkningsutrymme i hur stödet ska landa i praktiken hos kommunerna. Detta bidrar till variation i regionalt stöd och i hur lätt kommunerna kan använda det i PBL-ledet.

Boverkets kartläggning av klimatanpassningsläget i översiktsplaner (2025) visar mycket stora variationer i hur kommuner behandlar klimatrisker; flera planer uppfyller inte PBL-kraven medan andra ger gott stöd för efterföljande planering. Generellt behandlas klimatrisker mer översiktlig av små kommuner med relativt få invånare, i jämförelse med stora kommuner. Stora kommuner tar också i större utsträckning fram egna underlag. Rapporten pekar på att regionala underlag spelar stor roll: "Tillgången till regionala underlag och utredningar påverkar hur kommunerna behandlar sina risker" och de risker som lyfts regionalt får ofta större tyngd i översiktsplanen. I slutsatserna kopplas detta till regional variation: det finns regionala skillnader i vilka risker som behandlas, och "tillgången till regionala underlag för olika risktyper har stor betydelse för om kommunerna tar sig an att genomföra en riskbedömning.". Samma mönster syns i exempel: vid skyfall har vissa kommuner tagit fram egna analyser, medan andra använder underlag från länsstyrelsen eller regionen. Detta beskriver ett gap där det som görs i översiktsplan delvis blir en funktion av vilket regionalt stöd eller underlag som finns tillgängligt, snarare än enbart av kommunens exponering- eller planeringsbehov.

Länsstyrelsernas egna vägledning betonar ofta att deras uppdrag är att förmedla kunskap och planeringsunderlag till kommunerna. Men även dessa dokument pekar på den geografiska och sektorsövergripande komplexiteten som kräver samordning mellan nivåer, något som ofta saknas i praktiken. Gapet handlar alltså inte bara om tillgång på underlag, utan om tolkning, skalnivå och aktualitet i relation till PBL-processen (ÖP/DP/bygglov).

IVL:s enkätstudie Klimatanpassning 2025 – Så långt har Sveriges kommuner kommit (2025) visar att allt fler kommuner genomför åtgärder, men att styrning, prioritering och uppföljning fortfarande utvecklas stegvis och ojämnt. Gapet är därmed också

kapacitetsrelaterat: även när stöd finns uppstår flaskhalsar i tid, kompetens och kontinuerlig uppdatering. Vid en jämförelse med IVL:s undersökning från år 2023 kan det konstateras en svagt positiv utveckling i kommunernas klimatanpassningsarbete. De har blivit något mer strategiska, något mer organiserade och något mer orienterade mot kunskapsstöd från myndigheter.

SMHI:s sammanställning av myndigheternas klimatanpassningsarbete (2024, publicerad 2025) visar framsteg hos myndigheter men lyfter också kvarstående utmaningar och behov av ökat stöd. Något som indirekt speglar att kommunerna fortsatt efterfrågar mer samordnade, lättanvända och aktuella underlag. Gapet mellan vad som produceras och vad som faktiskt används i kommunal planering kvarstår.

Källorna här visar många aktörer och flöden (länsstyrelser, nationella myndigheter och forskningsmiljöer). Medieläget och händelser (extremregn, översvämningar) förstärker behovet av koordinerat stöd, men rapporteringen pekar samtidigt på att kostnader, prioriteringar och ansvar inte är fullt ut klarlagda i praktiken. Detta resulterar i informationsbrus och ett gap mellan övergripande strategier och kommunernas dagliga planeringsarbete.

4.2.2 Läget för kommunerna i Sörmland

Intervjuerna med kommunala företrädare i denna utredning bekräftar i hög grad lägesbeskrivningen i de nationella rapporterna.

En återkommande punkt från intervjuerna är att kommunerna anser att stödet från myndigheterna som arbetar med klimatanpassning inte är tillräckligt. Kommunerna förstår sin centrala roll kopplat till arbetet med klimatanpassning i fysisk miljö. Samtidigt beskriver de betydande brister i stödet för att kunna orientera sig bland planeringsunderlag och hantera förändringar i lagstiftningen. Det som främst lyfts är alltså inte avsaknaden av underlag eller information, utan bristande samordning och vägledning kring hur planeringsunderlagen ska användas.

Det kommunerna främst efterfrågar utifrån Länsstyrelsen i Södermanlands läns roll är tydligare vägledning. Dels i form av stöd att sortera bland tillgängliga underlag, dels genom att ta fram lättillgängliga sammanfattningar av kunskapsunderlag.

Sammanfattningarna behöver tydliggöra vilket material som är relevant och aktuellt, och som kommunerna kan förlita sig på i sitt fortsatta arbete.

Kommunerna lyfter även att Region Sörmland behöver ta en mer aktivt samordnande roll för att stärka lärandet mellan kommunerna. Det kan exempelvis ske genom att facilitera seminarier, webinarier och nätverksträffar, samt genom att sprida aktuella och goda exempel mellan kommunerna.

4.3 Planeringskatalogen

Länsstyrelsernas satsning på planeringskatalogen är god och uppfyller i grunden en stor andel av de behov som kommunala tjänstepersoner som arbetar med fysisk planering har, utifrån genomförda intervjuer. Till viss del är det till och med så att flera av de förbättringsåtgärder som lyftes i intervjuerna redan finns i tjänsten; exempelvis efterfrågades vägledning kring hur katalogen ska användas samt information om materialets aktualitet. Detta pekar på ett behov av riktade kommunikativa insatser kring katalogens funktioner och användbarhet.

Planeringskatalogen innehåller många användbara funktioner och är ett ambitiöst verktyg med flera tusen dokument, datamängder och webbsidor. Det finns möjlighet att exportera material som rör en specifik kommun, filtrera på material som skapats eller reviderats efter ett visst datum, samt ta del av relevant metadata med information om när materialet har skapats, reviderats och granskats i portalen.

Det finns även en manual som på ett detaljerat sätt går igenom hur de olika funktionerna, menyerna och metadatasidan är upplagda och hur man kan använda dem för att söka efter underlag på olika sätt. Manualen är praktisk och enkel att förstå samt har en tydlig rubrikindelning som gör att det går att navigera direkt till det användaren för stunden funderar över. Det är dock inte en manual som förklarar ur ett bredare perspektiv hur planeringskatalogen underlättar kommunalt arbete med fysisk planering. Den är väldigt riktad till specifikt praktisk användning av sidan och fungerar väl för sitt riktade syfte.

Trots ovanstående kan utredningen konstatera att katalogen i dagsläget inte upplevs som tillräckligt tillförlitlig när det gäller aktualitet, relevans och fullständighet för att målgruppen fullt ut ska våga lita på och använda tjänsten. Det kan också konstateras att vissa relevanta planeringsunderlag som tagits fram av olika myndigheter under de senaste åren saknas i katalogen. Exempelvis noterades att det finns relevant underlag i Översvämningsportalen som inte återfinns i Planeringskatalogen, och att den senaste

regionala klimat- och energistrategin för Södermanlands län saknas, trots att den bör anses ligga inom ramen för vad som bör ingå. Denna brist lyfts även i intervjuerna.

Inom ramen för uppdraget har ingen fullständig kartläggning genomförts av hur stort bortfallet av planeringsunderlag är. Sammanställningen i *Bilaga 2. Underlag som saknas i Planeringskatalogen* visar dock på betydande brister i planeringskatalogens sökbarhet, även om merparten av de underlag som behövs sannolikt ändå finns tillgängliga. Kärnan i problematiken bedöms i stället vara systemets haltande tillförlitlighet, vilket riskerar att leda till att kommunerna saknar tillräckligt förtroende för tjänsten och därför inte använder den fullt ut.

Planeringskatalogen är utformad för att möjliggöra sökningar på olika sätt, vilket är bra eftersom den då kan användas av en bred målgrupp och i olika typer av situationer.

Fritextsökningen är bra för att leta efter specifika dokument, men för att få en helhetsbild över exempelvis vilka relevanta underlag som finns kopplat till klimat är användning av ämnesvisa sakområden mer ändamålsenligt. Vid användning av sökfunktion via sakområde finns en förväntan på att få fram en fullständig lista utifrån tillgängligt underlag.

Via den genomlysning som Sweco har genomfört inom ramen för detta uppdrag kan det konstateras att det finns en hel del planeringsunderlag i planeringskatalogen som bedöms vara relevant planeringsmaterial för klimatanpassningsarbetet, men som inte är sorterade under sakområde klimat. Detta innebär en påtaglig risk att dessa underlag inte identifieras när planerare försöker få en samlad och heltäckande bild av relevant planeringsunderlag på temat klimat. Ett tydligt exempel på detta är att planeringsunderlag som relaterar till markstabilitet sorteras in enbart under sakområde 2. Miljö, hälsa och säkerhet. Dessa underlag behöver kunna taggas inom flera olika sakområden samtidigt. I sakområde 2 finns flera underkategorier och här finns då exempelvis 2.6.1 Ras, skred och erosion samt 2.6.2 översvämning. Dessa är då underkategorier till 2.6 Naturolyckor vilket inte bedöms vara ett naturligt ställe att leta efter underlag inom temat klimatanpassning. Inom 2.6.2 översvämning finns exempelvis totalt 293 underlag men vid stickprover av relevant material ser vi att mycket är dubbeltagat och även återfinns inom sakområde 7 klimat. Att underlag går att hitta inom flera sakområden är inte fel i sig, så länge respektive sakområde är fullständigt, vilket vi enligt resonemanget ovan konstaterat inte är fallet fullt ut idag.

Det finns flera sätt att söka i planeringskatalogen, vilket är positivt eftersom det kan passa olika användare. Samtidigt bör sökresultatet vara konsekvent: en fritextsökning på ”klimatanpassning” ska inte ge ett mer heltäckande resultat än en sökning via sakområdet ”klimat”. Sådana skillnader innebär risk för att användaren missar viktiga underlag eller, om inkonsekvensen upptäcks, minskad tilltro till och användning av tjänsten.

Det har slutligen uppmärksammats vid användartester under utredningens gång att sökfunktionen ibland låser sig när olika filter markeras, vilket gör att sidan behöver laddas om och processen startas om på nytt. Detta blir lätt tidsödande och frustrerande och riskerar därmed att ytterligare minska nyttjandet av tjänsten.

4.4 Roller, underlag och samverkan kring stöd till kommunerna

Denna analys fokuserar på relationen mellan Region Sörmland, Länsstyrelsen i Södermanlands län och de kommuner som ingår i länet. Å ena sidan är länsstyrelsens roll väldigt tydligt definierad både i lagstiftning och av dem själva på respektive hemsidor. Å andra sidan har anslaget 1:10 *klimatanpassning* som ges årligen från regeringen till MCF (tidigare MSB) och länsstyrelserna minskats drastiskt de senaste åren. Något som generellt lett till att länsstyrelserna behöver prioritera sitt arbete hårdare och resulterar i att de inte har samma möjligheter att exempelvis ta fram regionala planeringsunderlag eller ha en anställd klimatsamordnare.

I syfte att skapa trygghet hos och signalera stabilitet gentemot länets kommuner är det viktigt att länsstyrelsens och regionens olika roller inte förändras eller uppfattas som otydliga, utan att utvecklingen sker på ett genomtänkt sätt. Stödet till kommunerna bör i första hand utvecklas inom respektive roll, utan att aktörerna går in i eller överlappar varandras uppdrag. Utifrån de intervjuade kommunrepresentanternas perspektiv så önskar de en rådgivande part med ansvar för klimatanpassningsfrågorna, de var mindre noga med vilken part det är så länge det är tydligt. Tydligheten stärks om aktörerna fortsätter att utvecklas inom sina respektive roller, men i nära samarbete för att undvika dubbelarbete och säkerställa att viktiga kopplingar inte går förlorade.

Kommunrepresentanterna uttrycker ett behov av uppdaterade planeringsunderlag. En aspekt som framkommit är att det finns en osäkerhet kring äldre underlags aktualitet. De regionala riskbildskartorna är fortfarande aktuella, vilket kan behöva tydliggöras för kommunerna. Det finns önskemål från kommunerna om att bli mer aktivt involverade i

arbetet med att ta fram regionala planeringsunderlag vilket kan ses som ett erbjudande till samarbete från kommunerna. En ökad delaktighet från kommunerna bedöms även öka sannolikheten för att materialet används frekvent och upplevs lättillgängligt för kommunala planerare och klimatanpassningssamordnare.

5. Slutsatser

Sveriges kommuner bär ett tydligt ansvar för klimatanpassningsarbetet genom planmonopolet och sitt ansvar för samhällsviktig verksamhet, men möter samtidigt betydande hinder kopplat till resurser, intern samordning, prioriteringar och osäkerhet om vilken information som är aktuell och hur den ska omsättas i översiktsplan, detaljplan och bygglov.

För att stötta kommunerna i deras klimatanpassningsarbete visar denna utredning att det i första hand handlar om att minska "friktionen" i kommunernas vardag. Det handlar om att göra det enkelt att hitta rätt, att kunna lita på underlagens aktualitet och att få stöd i hur de används i planprocesserna. Kommunerna efterfrågar inte bara mer information, utan framför allt bättre samordning, tydligare vägledning och mer användbara format.

5.1 Samlade slutsatser från intervjuer med kommunerna

1. Kommunernas kapacitetsutmaningar medför ett behov av stöd som både har låga trösklar och är långsiktigt.

Resursbrist, svårigheter att prioritera strategiskt arbete, behov av förvaltningsövergripande samordning och politiska prioriteringar återkommer som utmaningar för kommunerna.

2. Kommunernas kunskapsutmaningar är i första hand ett användnings- och tillförlitlighetsglapp, inte brist på information.

Intervjuerna pekar på att kommunerna ofta känner till flera relevanta avsändare (till exempel Länsstyrelsen, SMHI, MCF (tidigare MSB), Boverket, SGU, SGI) men att stödet inte upplevs som tillräckligt för att sortera, prioritera och omsätta underlagen i konkret planering. Det viktiga blir därför att stärka översättningen från kunskap till planeringspraktik: vad är relevant för vilken process, på vilken skala och hur länge är det giltigt?

3. Planeringskatalogen har potential men nyttjas för lite och brister i förtroende och användarupplevelse hämmar användningen.

Många intervjuade har begränsad kännedom om planeringskatalogen eller använder den sporadiskt. Samtidigt framkommer behov av tydligare instruktioner, bättre upplevd aktualitet och fullständighet och stabil funktionalitet. När kommunerna inte litar på att underlag är kompletta och aktuella ökar sannolikheten att de går direkt till myndigheternas egna sidor eller beställer egna utredningar, vilket både kostar mer och riskerar att skapa olika tolkningar mellan kommuner.

5.2 Principiell rollfördelning: tydlighet som skapar trygghet

Utredningen pekar på att kommunerna främst efterfrågar en tydlig rådgivande och samordnande funktion. Det är mindre avgörande vilken aktör som bär den, så länge det är tydligt och stabilt över tid. Samtidigt är det centralt att Region Sörmland och Länsstyrelsen i Södermanlands län utvecklar stödet inom respektive uppdrag, för att undvika otydlighet och dubbelarbete. Detta motiverar att stödet från länsstyrelsen och regionen utformas som en kombination av:

1. Gemensam struktur,
2. Återkommande kapacitetshöjande insatser och
3. Samordnad framtagning och aktualisering av regionalt relevanta underlag.

Region Sörmlands huvudroll i stödet bör vara:

- Att använda rollen som regional utvecklingsaktör och samverkansplattform för att möjliggöra lärande mellan kommuner och koppla klimatanpassning till regionala utvecklings- och infrastruktursammanhang.
- Att stötta kommunerna med kapacitetshöjning och erfarenhetsutbyte (seminarier, webinarier, nätverk, spridning av goda exempel), och bidra till att stödstrukturen blir lätt att använda i vardagen.

Länsstyrelsens huvudroll i stödet bör vara:

- Statlig samordning och tillsyn samt vägledning i PBL-ledet (ÖP/DP/bygglov), inklusive att bevaka att nationella mål och lagstiftning får genomslag.
- Regional översättning av nationell kunskap: tydliggöra vad som är relevant, aktuellt och användbart i kommunala processer och när mer platsspecifika utredningar krävs.
- Kvalitetssäkring och förtroendeskapande kring planeringsunderlag (inklusive planeringskatalogens innehåll, metadata och aktualitet) samt samordning över kommungränser där risker och åtgärder hänger ihop.

Gemensamt bör Region och Länsstyrelse ta ansvar för:

- En sammanhållen “en väg in” logik för kommunerna (digitalt, kontaktvägar, kalendarium, återkommande information) så att stödet upplevs samordnat även om rollerna är olika.
- Att i dialog med kommunerna prioritera vilka regionala underlag som behöver uppdateras eller kompletteras, och säkerställa att format och skala motsvarar kommunernas användning (särskilt GIS och kortfattade sammanställningar).

6. Förslag och handlingsplan

I detta kapitel ges förslag på hur stödet till kommunernas klimatanpassningsarbete i Sörmland kan stärkas. Förslagen baseras på den samlade bedömning som gjorts från utredningens alla delar, samt Region Sörmlands och Länsstyrelsen i Södermanlands län gemensamma projektmål om är att förbättra kommunernas förståelse och förmåga att integrera klimatanpassning i den fysiska planeringen.

Här presenteras både förslag till förbättringar av Länsstyrelsernas planeringskatalog och två sammanhållna förslagspaket för fortsatt arbete. Förslagen ska möta kommunernas behov genom tydligare dialog och samordning, en gemensam digital överblick och kompletterande underlag. Skillnaden mellan de två paketen är utifrån resursperspektiv.

- Paket A ger en enklare, resurssnål förbättring som bygger på befintliga strukturer men höjer användbarheten.
- Paket B representerar den mest önskvärda lösningen utan resursbegränsning, utifrån kommunernas behov i Sörmland.

6.1 Utvecklingsperspektiv för länsstyrelsens planeringskatalog

Mot bakgrund av de oklarheter kring planeringskatalogen som beskrivits och analyserats ovan lämnar Sweco här övergripande förslag på vidareutveckling av tjänsten, i syfte att den ska nå sin fulla potential. Eftersom planeringskatalogen är en nationell tjänst som inte styrs av någon aktör med direkt koppling till detta projekt bör förslagen främst ses som inspel från projektet. Region Sörmland och eller Länsstyrelsen i Södermanlands län kan använda dem som underlag vid synpunkter och dialog, samt i eventuellt fortsatt förbättringsarbete.

Sweco ser att utvecklingspotentialen i planeringskatalogen handlar om fyra perspektiv; kvalitetssäkring; kommunikation; klassificeringsstruktur; användarupplevelse.

6.1.1 Kvalitetssäkring

Enligt länsstyrelsens hemsida finns rutiner för granskning av planeringsunderlag i planeringskatalogen, men granskningen omfattar då endast det material som skördas automatiskt av verktyget. Om relevant underlag inte länkas från respektive myndighet krävs en fördjupad översyn för att kartlägga varför vissa viktiga underlag inte fångas upp av tjänsten. Denna översyn kan därefter ligga till grund för riktade konkreta

åtgärder som säkerställer att planeringskatalogen innehåller de planeringsunderlag och vägledningar som behövs för att stödja arbetet med fysisk planering.

Det finns nu osäkerheter kring planeringsunderlagen relevans och aktualitet. Det verkar heller inte anses som tillräckligt att det i tjänsten framgår om och när en länk har granskats för att kommunerna ska känna tillräcklig tillit till materialet. Problemet bedöms inte primärt handla om planeringskatalogens funktionalitet, utan om bristande tillförlitlighet i underlagen och på grund av brist på lättåtkomlig vägledning. För att stärka användbarheten är en möjlig väg framåt att arbeta med tydligt angivna metadata med information om i vilka kommunala processer (ÖP/DP, klimatanpassningsplan eller liknande) materialet är användbart, och information om det finns senare eller andra versioner. Exakt hur detta arbete bör genomföras kan inte projektet lämna detaljerade rekommendationer kring, men det bör ligga i respektive myndighets intresse att tillhandahålla denna typ av metadata kopplat till sina planeringsunderlag.

Eftersom det förekommer länkar till myndigheters material som inte fungerar, behöver respektive myndighet säkerställa länkarnas funktion gentemot planeringskatalogen. Samtidigt bör arbetsteamet för planeringskatalogen ha en drivande roll för att arbetet ska genomföras samlat och effektivt.

6.1.2 Kommunikation

Som tidigare redovisats kan det konstateras att många av de intervjuade kommunrepresentanterna endast använder planeringskatalogen i begränsad omfattning, vilket medför att kännedomen om dess funktionalitet är låg. Sweco har inom ramen för detta projekt använt planeringskatalogen frekvent och kan konstatera att den innehåller flera användbara funktioner; flera av de förbättringsförslag som har lyfts fram av kommunrepresentanterna är redan implementerade.

Mot denna bakgrund rekommenderas riktade insatser mot kommunala planerare, där planeringskatalogens funktioner och den organisation som ansvarar för den tydliggörs och presenteras. Detta kan genomföras på flera sätt, och det kan även finnas behov av flera kompletterande kommunikationskanaler:

- Ta fram kompletterande material utanför planeringskatalogen: Det finns redan en användarmanual i planeringskatalogen. Om mer material ska tas fram bör det kunna spridas utanför katalogen, med syftet att väcka intresse och leda användare vidare in i tjänsten.

- Fokusera på att förklara nyttan och potentialen: Det nya materialet bör komplettera användarmanualen och särskilt rikta sig till planerare som behöver en tydlig bild av vad planeringskatalogen kan användas till och vilket värde den skapar.
- Beskriv struktur och förvaltning, inte bara funktioner: Användarmanualen går redan detaljerat igenom sökfunktionerna. Det som saknas är mer riktat material som förklarar hur katalogen är uppbyggd ur ett organisatoriskt och tekniskt perspektiv och hur det löpande arbetet med tjänsten bedrivs (till exempel roller, ansvar och uppdateringar).
- Publicera materialet där målgruppen redan är: Ytterligare kommunikationsmaterial bör inte placeras inne i planeringskatalogen, utan på andra webbplatser och kanaler dit planerare redan vänder sig. Syftet är att nå nya eller sällananvändande målgrupper och sänka tröskeln till att börja använda katalogen.
- Använd flera format för att nå fler: Lämpliga kommunikationsinsatser kan vara:
 - Digitala träffar, gärna tillsammans med representanter från exempelvis Länsstyrelsens nationella redaktion för Planeringskatalogen.
Fördelar: deltagare kan ställa frågor direkt och arrangören får omedelbar återkoppling.
 - Förinspelade digitala kurser och filmer.
Fördelar: materialet blir tillgängligt för fler och kan användas vid behov över tid.

6.2.3 Klassificeringsstruktur och sökbarhet

Oklarheten kring den tematiska klassificeringsstrukturen i planeringskatalogen kan med fördel hanteras genom en översyn av hur olika typer av planeringsunderlag klassificeras och hamnar inom respektive sakområde. På en övergripande nivå finns behov av en gemensam och tydlig syn på klassificeringen, där respektive ansvarig myndighet har samsyn kring vilket underlag som bör finnas med och hur det ska klassificeras.

Exempelvis behöver det vara tydligt på generell nivå att frågor som rör ras, skred och erosion borde klassificeras både inom sakområde 2 miljö, hälsa och säkerhet och inom sakområde 7 klimat. En sådan utveckling av klassificeringsstrukturen skulle stärka planeringskatalogens möjlighet att fullt ut uppfylla sitt syfte att samordna och effektivisera arbetet med planeringsunderlag och vägledningar för fysisk samhällsplanering, samt att fungera som ett praktiskt verktygstöd i de lagstadgade uppgifterna och processerna i PBL samt miljöbalken när det gäller hållbar utveckling och markanvändning.

Den nuvarande sakområdesindelningen innebär att en bred sökning inom sakområde 7 Klimat riskerar att missa viktigt planeringsunderlag. Sakområde klimat är sannolikt ett sakområde som målgruppen nyttjar för att hitta stöd i arbetet med PBL 3 kap 5 § femte

stycket. Bestämmelsen anger att kommunen i översiktsplanen ska beskriva kommunens syn på risken för skador på den byggda miljön som kan följa av översvämning, ras, skred och erosion som är klimatrelaterade samt hur sådana risker kan minska eller upphöra. Mot denna bakgrund är det problematiskt att viktigt underlag kopplat till ras, skred och erosion inte visas i sökresultaten vid sökning inom sakområde klimat.

Projektet har inte haft full insyn i hur ansvarsfördelningen för klassificeringen av underlag ser ut mellan ansvarig myndighet och länsstyrelsens redaktionella funktioner. Oavsett ansvarsfördelning finns dock ett värde i att se över sakområdesindelningen utifrån faktiska användarscenarier, så att planeringskatalogen i högre grad kan stödja målgruppen. Här kan ytterligare och mer riktad dialog vara bra för att ta reda på vilka sätt målgruppen främst önskar använda planeringskatalogen på och anpassa sökbarheten utifrån faktiska behov. Identifieras sökbarhet utifrån sakområde som en prioriterad funktion som behöver vara kvar uppmuntras att se över dess funktionalitet och klassificeringsstruktur.

6.1.4 Användarupplevelse

När avsnittet “senaste nytt” har den senaste nyheten från 2024 och övriga nyheter är från 2021–2023 är det lätt för användaren att uppleva att brister som finns idag inte kommer att åtgärdas inom överskådlig tid, vilket sannolikt bidrar till att användningen minskar. Det skulle därför behövas en genomlysning av filtrerings- och sökfunktionerna för att se till så att processerna fungerar ändamålsenligt. Idag är det ofta hård konkurrens om användarnas uppmärksamhet mellan olika digitala verktyg, inte minst i och med AI:s breda genomslag, vilket ställer krav på att verktygen är snabba, intuitiva och smidiga att använda.

6.2 Förslagspaket för stöd till kommunernas klimatanpassningsarbete

I det fortsatta arbetet från regionens och länsstyrelsens sida, i syfte att stödja, samordna och möjliggöra en fortsatt utveckling av klimatanpassningsarbetet i Sörmland, föreslår Sweco att arbetet delas in i fem delmoment. Dessa presenteras nedan i tur och ordning.

1. Öka närvaron hos kommunerna

Det är viktigt för såväl regionen som länsstyrelsen att skapa en närmare relation till kommunerna i länet för att förstå deras behov bättre. Detta skulle kunna underlättas genom att skapa ett nätverk för kunskaps- och erfarenhetsutbyte inom klimatanpassning. Tänk samtidigt på att säkerställa en långsiktig lösning för samordningen och kunskapsstöttningen inom klimatanpassning för länets

kommuner.

Ordna kunskapshöjande insatser för att på både kort och lång sikt höja kommunernas kunskapsnivå inom klimatanpassningsrelaterade ämnen och frågeställningar som är relevanta för tjänstepersoner vid kommunerna i länet.

2. **Skapa digital överblick**

Skapa en enkel digital startpunkt och översikt kopplat till klimatanpassning för kommunerna i länet. Region Sörmland och Länsstyrelsen i Södermanlands län bör i ett tidigt skede enas om vilken den digitala plattformen för klimatanpassning ska vara. Snegla gärna på hur andra län och regioner löst denna fråga och avgör om motsvarande lösning skulle kunna fungera även för er, se kapitel 3 i denna rapport. Gå därefter vidare med att sammanställa befintliga relevanta underlag och länkar så att de återfinns på er digitala plattform. Håll sedan löpande plattformen uppdaterad och relevant för länets kommuner. Styr aktivt in kommunerna mot den digitala plattformen för allt med koppling till klimatanpassning, exempelvis kalendarium, nyheter, kontaktuppgifter etcetera.

3. **Framtagande av kompletterande underlag**

Utifrån de kommunala behov som identifierats i er fördjupade dialog med kommunerna kan kompletterande underlag tas fram, potentiellt med inspiration från andra myndigheter, län eller regioners arbete. Detta bör inledas med att gå igenom nuvarande regionala underlag och aktualitetspröva dem. I nästa steg behöver dialog ske med kommunerna för att säkerställa att eventuella nya underlag blir relevanta och användarvänliga. Många kommuner tar fram egna utredningar, så ett första steg bör vara att undersöka vad kommunerna saknar. Därefter behöver de involveras i själva framtagningen för att säkerställa att underlagar formas så som kommunerna vill ha det.

Fokus bör vara på underlag som berör flera kommuner och eller på metodstöd. Underlagen kan inte ersätta kommunernas behov av att ta fram egna mer lokala utredningar i konkreta planfrågor.

4. **Kommunicera ut tillgänglig och ny information**

För att synliggöra det regionala stödet till kommunernas klimatanpassningsarbete krävs löpande strategiska och praktiska kommunikationsinsatser. Insatserna syftar till att skapa en gemensam förståelse och ett förutsägbart arbetssätt mellan kommuner, region, länsstyrelse och andra aktörer så att rätt åtgärder kommer in tidigt och kan genomföras. Konkret kan det handla om att kommunicera ut planeringskatalogens funktioner, länsstyrelsens hemsida och att synliggöra på ett bra sätt när nya underlag tas fram.

En kommunikatör kan bidra i framtagning av planeringsunderlag till att säkerställa att underlagen håller sig korta, tillgängliga och anpassade för målgruppens behov och förutsättningar.

Rutiner kan tas fram för att kommunicera nya underlag på lämpliga sätt, så att de sprids till målgruppen, förstås av målgruppen och används av målgruppen. Praktiskt kan det ske genom att ordna digitala webinarium där underlaget presenteras,

förklaras hur det ska användas och där kommunerna får möjlighet att ställa frågor.

5. Skapa en långsiktig samordning och rollfördelning mellan region och länsstyrelse.

I syfte att skapa trygghet hos och signalera stabilitet gentemot länets kommuner är det viktigt att de olika rollerna inte förändras eller uppfattas som otydliga, utan att utvecklingen sker på ett genomtänkt sätt. Stödet till kommunerna bör i första hand utvecklas inom respektive roll, utan att aktörerna går in i eller överlappar varandras uppdrag.

Paket A: Enklare, resurssnål förbättring som bygger på befintliga strukturer men höjer användbarheten.

1. Öka närvaron hos kommunerna
 - Samordna klimatanpassningsfrågan under ett befintligt kommunalt nätverk där frågan får fokus en till två gånger per år.
 - Lämplig person vid regionen eller länsstyrelsen kommer till dessa tillfällen för informationsutbyte.
2. Skapa digital överblick
 - Uppdatera länsstyrelsens eller regionens hemsida med relevanta länkar till statliga myndigheter samt regionalt underlag så som Planeringskatalogen i likhet med hur t ex Länsstyrelsen Östergötland har gjort.
3. Framtagande av kompletterande underlag
 - Ta utifrån resultaten i denna rapport fram en prioriteringslista för vilken typ av underlag som kommunerna pekat ut störst behov av.
 - ”Regionalisera” de underlag som andra länsstyrelser eller statliga myndigheter tagit fram genom att gå igenom dem och avgör om de är relevanta även för kommunerna i ert län rakt av eller om de skulle kunna vara det efter mindre justeringar eller viss ompaketering.
4. Kommunicera ut tillgänglig och ny information
 - Enas om grundläggande rutiner och plan för hur regionen och länsstyrelsen kommunicerar till kommunerna kring klimatanpassning och underlag.
5. Skapa en långsiktig samordning och rollfördelning mellan region och länsstyrelse.
 - Säkerställ en löpande dialog och koordinering praktiskt och strategiskt.

Paket B: Mest önskvärda lösningen utan resursbegränsning, utifrån kommunernas behov i Sörmland.

1. Öka närvaron hos kommunerna
 - Utöver att samordna klimatanpassningsfrågan under ett befintligt kommunalt nätverk, enligt Paket A, kan ett kompletterande nätverk med tydligt klimatanpassningsfokus eller återkommande fördjupningsträffar arrangeras. Större kommuner med dedikerade klimatstrategier kan delta löpande, medan mindre kommuner kan delta efter behov. Detta nätverk eller fördjupningsträffar hålls såväl fysiskt som digitalt regelbundet flera gånger per år.
 - Skapa en långsiktig plan för nätverkets struktur (ordförandeskap, arbetsgrupp, administration, finansiering, kalendarium, strategi etcetera). Tillsätt en tjänst vid regionen eller länsstyrelsen som har tydligt i sin arbetsbeskrivning att samordna och stötta kommunerna inom klimatanpassning samt tid att utföra detta arbete. Finansiera hela eller delar av en tjänst vid respektive kommun som kan arbeta med klimatanpassning. Till exempel en kommunal klimatanpassningssamordnare.
 - Genomför klimatanpassningsrelaterat projekt tillsammans med en eller flera kommuner.
2. Skapa digital överblick
 - Utgå från Länsstyrelsens hemsida. Uppdatera sidan med relevanta länkar till statliga myndigheter samt regionalt underlag så som Planeringskatalogen i likhet med hur Länsstyrelsen i Västra Götalands, Stockholms eller Skånes län har gjort.
 - Skapa möjlighet för informationsutbyte mellan kommunerna genom lämplig digital plattform.
 - Skapa kompletterande digitala ”verktyg” som exempelvis Länsstyrelsen i Västra Götalands län gjort i syfte att stötta och underlätta för kommunerna att utveckla sitt arbete med klimatanpassning inom respektive kommun så väl som mellan kommunerna där tydliga synergier står att finna.
3. Framtagande av kompletterande underlag
 - Ta vidare arbetet från denna rapport och genomför en mer förfinad/kompletterande behovskartläggning kring vilka typer av underlag som länets kommuner är i behov av.
 - Ta själva eller i samverkan med relevant myndighet, utifrån identifierade behov, fram kompletterande kunskapsunderlag som kan publiceras på er digitala plattform samt spridas genom olika former av evenemang.
 - Ta i nära samverkan med en eller flera kommuner i länet fram inspirerande exempel på klimatanpassning.
4. Kommunicera ut tillgänglig och ny information

- Enas om rutiner och plan för hur Regionen och Länsstyrelsen kommunicerar till kommunerna kring klimatanpassning och underlag. Tillsätt dedikerade kommunikatörsresurser som kan stötta i kommunikationsarbetet.
5. Skapa en långsiktig samordning och rollfördelning mellan region och länsstyrelse.
- Säkerställ en löpande dialog och koordinering praktiskt och strategiskt.

6.3 Handlingsplan

Nedan ges ett förslag till en gemensam handlingsplan som tar utgångspunkt i förslagspaketets tre delmoment i kapitel 5 (“lär känna mottagaren”, “skapa digital överblick”, “framtagande av kompletterande underlag”) och som kan skalas från en resurssnål nivå (paket A) till en mer ambitiös nivå (paket B).

Steg 1 (0–6 månader): Besluta arbetssätt och etablera “en väg in”

Gemensamt (Region + Länsstyrelse):

- Besluta gemensamt årshjul för stöd (forum, dialog, uppdateringsrutiner, kommunikation).
- Säkerställ tydlig kontaktväg och intern ansvarsfördelning.

Regionen (huvudansvar):

- Säkerställ att klimatanpassning får plats i befintliga nätverk 1–2 gånger per år (Paket A) och planera format för erfarenhetsutbyte.

Länsstyrelsen (huvudansvar):

- Uppdatera webbingången för klimatanpassning (digital startpunkt) enligt Paket A: urval av länkar, Planeringskatalogen, kontaktuppgifter, nyheter och kalendarium.

Steg 2 (6–18 månader): Öka användbarheten och bygg systematik

Gemensamt (Region + Länsstyrelse):

- Genomför riktade informationsinsatser för kommunala planerare om Planeringskatalogens funktioner (utbildning och introduktion) och samla förbättringsbehov som inspel.
- Ta fram och förankra en prioriteringslista för regionala underlag att uppdatera eller komplettera (inkl. formatkrav: GIS, kortformat, skala/aktualitet).

Regionen (huvudansvar):

- Etablera återkommande nätverk med klimatanpassningsfokus för kunskapshöjande insatser (webbinarier och fokusdagar) och spridning av goda exempel. Det är angeläget att skapa förutsättningar för kontinuerliga erfarenhetsutbyten för att insatsen ska få effekt.

Länsstyrelsen (huvudansvar):

- Utveckla webbingången med tydligare processindelning (ÖP/DP/bygglov) och aktualitetslogik, i linje med behovet av metadata och tillförlitlighet.

Steg 3 (18–36 månader): Skala upp (Paket B) och fördjupa regionala leveranser

Gemensamt:

- Genomför 1–2 pilotprojekt tillsammans med kommuner i Sörmland. Projekten kan till exempel handla om vattenhantering och skyfall eller om frågor som sträcker sig över kommungränser, såsom skogsbrand. Resultaten kan sedan fungera som regionala exempel. Genom att samla aktörer i regionen kring pilotprojekt av detta slag skapas konkret nytta i klimatanpassningsarbetet, med större effekt än enbart lokala insatser. Pilotprojekt kan med fördel genomföras oavsett paket och kan sannolikt dra nytta av extern medfinansiering.
- Överväg resursförstärkning i linje med Paket B: dedikerad samordningsfunktion samt långsiktig nätverksstruktur.

Förslag till uppföljning (för att säkra effekt)

För att säkerställa att stödet faktiskt används och avlastar kommunerna rekommenderas en enkel uppföljning kopplad till handlingsplanen, till exempel:

- Användning och återkoppling på digital ingång och utbildningsinsatser,
- Antal och typ av uppdaterade eller nyframtagna regionala underlag (och i vilka format),
- Kommunernas upplevda tilltro till aktualitet och tydlighet i roller och kontaktvägar.

Bilaga 1. Resultat sökning Klimat planeringskatalogen

Kartläggningen, som redovisas i en separat Excelfil, avser en inventering av Planeringskatalogens innehåll utifrån de specifika sökvägarna under sakområde ”7. Klimat”. Genomgången är avgränsad till denna tematiska sortering och omfattar inte övriga delar av Planeringskatalogen. Bilagan finns tillgänglig på public 360 och kan på begäran lämnas ut. Underlaget är inte tillgänglighetsanpassat.

Bilaga 2. Underlag som saknas i Planeringskatalogen

Med utgångspunkt i inventeringen som redovisas i Bilaga 1 har Sweco gjort en översiktlig bedömning av vilka relevanta underlag som saknas inom planeringskatalogens sökområde 7. Klimat.

I denna bilaga redovisas översiktligt relevanta underlag som saknas i planeringskatalogens sökområde 7. Klimat, samt relevanta underlag som saknas helt i planeringskatalogen. Sammanställningen är inte en komplett redovisning av saknade underlag, utan ska ses som en indikation på omfattningen av bristerna. Bilagan finns tillgänglig på public 360 och kan på begäran lämnas ut. Underlaget är inte tillgänglighetsanpassat.

Bilaga 3. Övergripande vägledning hos olika länsstyrelser

I denna bilaga ges en översikt över klimatvägledning på olika länsstyrelsers hemsidor: Länsstyrelserna i Södermanland, Östergötland, Stockholm och Västra Götaland. Resultatet kan användas som inspiration i det fortsatta arbetet med att utveckla och utforma kommunikativt material om klimatanpassning i Sörmland. Bilagan finns tillgänglig på public 360 och kan på begäran lämnas ut. Underlaget är inte tillgänglighetsanpassat.